

Шенгенські *acquis* та Україна

Наталія МУШАК,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства
Київського університету права НАН України

3

Проведено правовий аналіз основних напрямів співробітництва держав-членів ЄС із третіми країнами у межах Шенгенського простору. Особливу увагу приділено дослідженню структури шенгенських *acquis* та механізмів спільної візової політики ЄС. Розглянуто положення правових інструментів співпраці між Україною та Євросоюзом у міграційній сфері. Визначено стан та перспективи розвитку процесу впровадження безвізового режиму між сторонами, а також його потенційний вплив на подальше співробітництво між ними.

Ключові слова: Шенгенський простір, шенгенські *acquis*, візова політика ЄС, реадмісія, лібералізація, План дій.

Шенгенские *acquis* и Украина

Наталія МУШАК, кандидат юридических наук, доцент кафедри міжнародного права и сравнительного правоведения Киевского университета права НАН Украины

Проведен правовой анализ основных направлений сотрудничества государств-членов ЕС с третьими странами в рамках Шенгенского пространства. Особое внимание уделено исследованию структуры шенгенских *acquis* и механизмов общей визовой политики ЕС. Рассмотрены положения правовых инструментов сотрудничества между Украиной и Евросоюзом в миграционной сфере. Определено состояние и перспективы процесса внедрения безвизового режима между сторонами, а также его потенциальное влияние на дальнейшее сотрудничество между ними.

Ключевые слова: Шенгенское пространство, шенгенские *acquis*, визовая политика ЕС, реадмиссия, либерализация, План действий.

The Schengen Acquis and Ukraine

Natalia MUSHAK, Ph.D. in Law, Associate Professor of the Department of International Law and Comparative Legal Studies of Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine

Legal analysis of main directions of cooperation between the EU Member States and third countries within the Schengen Area is provided. Particular attention is paid to study of the structure of Schengen *acquis* and mechanisms of the EU's common visa policy. Provisions of legal instruments cooperation regulating between Ukraine and the European Union in the field of migration are considered. It is determined conditions and prospects of implementation of the visa-free regime by the parties, as well as its potential impact on the further collaboration between them.

Keywords: Schengen Area, Schengen *acquis*, EU's visa policy, readmission, liberalization, Action Plan.

Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом відкриває для України перспективу інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, а для її громадян – можливість спрощеного перетину кордонів організації і перебування на її території.

Проте задля вироблення сприятливих умов функціонування ринку праці Євросоюзу та запобігання напливу іммігрантів було створено Шенгенський простір. Держави-учасниці цього простору регламентують свободу руху громадян із третіх країн на своїй території шляхом запровадження єдиних умов в'їзду іноземців та єдиної Шенгенської візи. Сьогодні Шенгенський простір формують 26 країн Європи: 22 держави-члени ЄС – Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція – та 4 країни – не члени організації – Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія.

Комплекс правових норм, ухвалених державами-учасниками Шенгенського простору, становить шенгенські *acquis* ЄС. Такий спільний нормативно-правовий базис формується у сферах, пов'язаних зі скасуванням контролю на зовнішніх кордонах; гармонізацією умов в'їзду та видачею короткострокових віз; процедурою перетину особами зовнішніх кордонів держав-членів ЄС; співпрацею судових та поліцейських органів країн-учасниць організації; створенням Шенгенської інформаційної системи тощо.

На думку автора, шенгенські *acquis* ЄС є комплексним поняттям, адже включають: а) договори та угоди, укладені між урядами держав Шенгенського простору; б) ухвалені інституціями ЄС постанови (директиви, регламенти, рішення, декларації та резолюції), дія яких поширюється в рамках кордонів держав-учасниць Шенгенського простору; в) договори, укладені ЄС із третіми країнами в імміграційній сфері; г) правила та процедури, пов'язані з відкриттям внутрішніх кордонів та встановленням візового режиму як для держав-членів ЄС, так і для третіх країн.

Однак перелік актів, які формують шенгенські *acquis*, не є усталеним. Це пов'язано зі зміною та скасуванням більшості положень відповідних первинних документів і процесами розширення Європейського Союзу. Останні надають динаміки шенгенському праву, котре має тенденцію до постійного розвитку.

Структурно шенгенські *acquis* ЄС мають внутрішню та зовнішню складові (виміри).

Внутрішня складова включає договори та угоди, укладені між державами-членами організації, що входять до Шенгенського простору. Найважливішими серед них є Угода «Про поступове скасування контролю на спільних кордонах» від 14 червня 1985 року та Конвенція про застосування Шенгенської угоди від 14 червня 1985 року (від 19 червня 1990 року), котрі заклали основу для розвитку шенгенських *acquis* загалом.

Ухвалені 20 травня 1999 року Радою ЄС рішення № 1999/435/ЄС [9] та № 1999/436/ЄС [10] містили перелік актів, які разом встановили та сформували шенгенські *acquis*. Так, відповідно до ст. 1 Додатку А до Рішення № 1999/435/ЄС, шенгенські *acquis* становлять: 1) Угода між урядами держав Економічного союзу «Бенілюкс», Федеративної Республіки Німеччини і Французької Республіки про поступове скасування перевірок на спільних кордонах від 14 червня 1985 року; 2) Конвенція про застосування Шенгенської угоди від 14 червня 1985 року між Королівством Бельгія, Федеративною Республікою Німеччиною, Великим Герцогством Люксембурзьким та Королівством Нідерландів від 19 червня 1990 року; 3) протоколи про приєднання до Угоди від 14 червня 1985 року та Конвенції від 19 червня 1990 року Італії (27 листопада 1990 року), Іспанії та Португалії (25 червня 1991

року), Греції (6 листопада 1992 року), Австрії (28 квітня 1995 року), Данії, Фінляндії та Швеції (19 грудня 1996 року), а також наступні заключні акти та декларації; 4) рішення та декларації шенгенського Виконавчого комітету; 5) рішення Центральної групи.

Слід зазначити, що згадані документи є елементами внутрішнього виміру шенгенських *acquis*. Їхня зовнішня складова, натомість, містить міжнародні договори та угоди, укладені ЄС із третіми країнами задля імплементації спільної імміграційної політики організації. Правові основи реалізації зовнішньої політики Євросоюзу в цій сфері визначені його установчими документами, зокрема ст. 21 Договору про ЄС та ст. 216 Договору про функціонування ЄС, положення яких передбачають розвиток та розбудову партнерських відносин, налагодження співпраці та укладення міжнародних угод між ЄС і третіми країнами.

Беручи до уваги ці приписи, можна визначити зовнішні правові інструменти співпраці ЄС із третіми країнами, як-от: 1) міжнародні угоди про реадмісію щодо повернення осіб третіх країн, які не дотримуються умов в'їзду, перебування і проживання на території держав-членів Євросоюзу, до країн свого народження чи походження (це положення передбачене ст. 79.3 ДФЄС); 2) угоди про спрощення візового режиму; 3) ухвалені інституціями ЄС постанови, декларації, програми, плани дій, рамкові документи, що разом становлять *soft law* («м'яке право») ЄС.

У рамках зовнішнього виміру шенгенських *acquis* двосторонні відносини України та ЄС стосуються питань, пов'язаних із візовою політикою, – одним із основних напрямів співпраці ЄС із третіми країнами.

Зокрема, 18 червня 2007 року підписано Угоду про реадмісію між Україною та ЄС [2], котра набрала чинності 1 січня 2008 року. Цим документом визначено процедури, пов'язані з ідентифікацією та поверненням на батьківщину громадян України, громадян третіх країн та осіб без громадянства, що потрапили на території держав-членів ЄС або перебувають на них нелегально. Угода має пріоритет по відношенню до будь-яких двосторонніх договорів про реадмісію, укладених між Україною та окремими державами-членами ЄС (ст. 17).

Угодою передбачено звичайну й прискорену процедури реадмісії (ст. 5–9); визначено документи, які підтверджують походження нелегального мігранта (ст. 6–7); встановлено часові межі виконання запитів щодо реадмісії (ст. 8) тощо. Принциповим моментом є досягнення сторонами компромісу стосовно встановлення дворічного перехідного періоду для повернення в Україну мігрантів із третіх країн (п. 3 ст. 20), що надасть вітчизняній владі додатковий час для створення відповідних інституційних можливостей у сфері управління імміграцією та зміцнення прикордонного контролю.

Ще одним правовим інструментом співпраці між Україною та Євросоюзом у візовій сфері є Угода про спрощення оформлення віз, підписана 18 червня 2007 року [3] (чинна з 1 січня 2008 року). Вона встановила спрощений режим видачі віз українським громадянам консульськими установами держав-членів ЄС у рамках шенгенського законодавства. Ключовими елементами Угоди є положення про перспективу запровадження сторонами взаємного безвізового режиму; про встановлення безвізового режиму для власників дипломатичних паспортів (ст. 10); про видачу багаторазових віз (строком від 1 до 5 років) широкому колу громадян України, включаючи представників бізнесової сфери, членів урядових делегацій, родичів громадян України, які легально проживають у державах-членах ЄС, журналістів, спортсменів, учасників наукових, культурних і мистецьких заходів (ст. 5); про видачу безкоштовних віз певним категоріям

осіб, зокрема дітям віком до 18 років, дітям віком до 21 року, котрі знаходяться на утриманні, пенсіонерам, журналістам, родичам громадян України, які легально проживають у державах-членах ЄС (п. 4 ст. 6). Упорядковується перелік документів, що підтверджують мету поїздки (ст. 4); фіксується обсяг консульського збору за видачу візи на рівні 35 євро та 70 євро у термінових випадках (ст. 6); обмежується строк розгляду анкети щодо видачі візи 10 календарними днями (ст. 7).

23 липня 2012 року в Брюсселі було підписано Угоду про внесення змін до Угоди між Україною та ЄС про спрощення оформлення віз [1]. Оновлений документ розширив перелік категорій громадян України, які матимуть змогу одержати безкоштовні та багаторазові Шенгенські візи до встановлення безвізового режиму між Україною та Євросоюзом або ж користуватимуться правом на спрощене оформлення безкоштовних багаторазових віз (це положення стосується представників неурядових громадських організацій, релігійних громад, професійних об'єднань, студентів та аспірантів, учасників офіційних програм транскордонного співробітництва ЄС). Крім того, вдосконалено порядок оформлення віз для міжнародних перевізників та представників засобів масової інформації; визначено чіткі терміни дії багаторазових віз (1 рік і 5 років); створено можливості термінового оформлення віз (протягом 3 діб) для осіб, що проживають на значній відстані від місця подання візового клопотання (за умови сплати термінового консульського збору); запроваджено безвізовий режим поїздок для громадян України, які користуються біометричними службовими паспортами тощо. Ця Угода набула чинності 1 липня 2013 року.

Загалом, характеризуючи згадані документи, можна назвати їх результатом спільних зусиль офіційних Києва та Брюсселя, спрямованих на вдосконалення наявних процедур видачі віз, що істотно розширило можливості пересування територіями країн-членів ЄС для громадян України та, відповідно, прискорить інтеграцію нашої держави до цієї організації.

Діалог щодо лібералізації Євросоюзом візового режиму для громадян України було започатковано на Саміті Україна – ЄС у Парижі 9 вересня 2008 року. Протягом 2008-2009 років проходив перший етап безвізового діалогу, під час якого контакти сторін у форматі робочих груп та зустрічей старших посадових осіб України та Євросоюзу стосувалися чотирьох основних напрямів: безпеки документів (зокрема, впровадження біометричних даних), боротьби з нелегальною міграцією (включаючи питання, пов'язані з реадмісією), громадського порядку та безпеки, а також зовнішніх відносин.

18 травня 2009 року в Брюсселі відбулася друга зустріч на рівні старших посадових осіб України та ЄС, де було ухвалено їх перший Звіт. Цей документ було представлено Комісії ЄС під час засідання Україна – Трійка ЄС на рівні міністрів юстиції та внутрішніх справ 3 червня 2009 року в м. Люксембург. У ньому наголошувалося на необхідності подальшого динамічного розвитку безвізового діалогу між нашою державою та ЄС і переходу до його наступного етапу на основі проведення виїзних місій експертів організації до України.

Під час Саміту Україна – ЄС у Брюсселі 22 листопада 2010 року було схвалено План дій щодо лібералізації Євросоюзом візового режиму для України (далі – План дій) [8]. Він містить чотири основні блоки завдань, котрі має виконати наша держава, щоб увійти до групи країн, громадянам яких не потрібні візи для в'їзду на територію держав-членів Європейського Союзу.

Перший блок пов'язаний із безпекою документів, уключно з впровадженням біометричних даних; другий стосується управління міграцією та, зокрема, містить заходи з протидії нелегальній міграції та реадмісію; третій

охоплює громадський порядок та безпеку; а четвертий – забезпечення основних прав і свобод людини.

Реалізація Плану дій має відбуватися у дві фази (етапи). Протягом першого етапу – законодавчого – законодавство України має бути приведене у відповідність до стандартів Європейського Союзу, що застосовуються у визначених Планом сферах (котрі пов'язані з зазначеними чотирма блоками).

Друга фаза – імплементаційна – спрямована на забезпечення практичного виконання Україною оновленого законодавства та впровадження національної практики у сферах, охоплених Планом дій.

Задля оцінки прогресу України в реалізації документа, останнім передбачено проведення відповідного моніторингу. Він має здійснюватися Комісією ЄС та Європейською службою зовнішньополітичної діяльності за участю експертів держав-членів Євросоюзу.

Згідно зі встановленим порядком, керуючись результатами оцінки виконання Україною першої фази Плану дій, Комісія ЄС має підготувати пропозиції Раді ЄС стосовно ухвалення рішення про перехід нашої держави до імплементації заходів другого етапу.

Із метою забезпечення виконання Плану дій та створення умов для короткострокових поїздок громадян України до держав-членів ЄС, у 2011 році було схвалено Національний план із виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України [7].

Наразі Україна в повному обсязі виконала першу (законодавчу) фазу Плану дій, адже 13 травня 2014 року було ухвалено низку законів, необхідних для переходу до другого етапу лібералізації візового режиму з ЄС. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації» [6] визначено терміни «дискримінація», «непряма дискримінація», «підбурювання до дискримінації», «пособництво у дискримінації», «утиск»; розширено перелік ознак, дискримінація за якими забороняється; виокремлено форми дискримінації. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [5] встановив кримінальну відповідальність за порушення в державному секторі та корупцію в приватному секторі; визначив пропозицію та обіцянку хабара як кримінальні злочини; передбачив адміністративну відповідальність за надання недостовірних даних у деклараціях; запровадив зовнішній контроль за достовірністю даних у деклараціях стосовно майна, доходів та витрат тощо.

Зі свого боку, беручи до уваги ухвалення Україною необхідних законів, 24 травня 2014 року Комісія ЄС рекомендувала перейти до другої (імплементаційної) фази Плану дій. 23 червня 2014 року під час засідання Ради ЄС на рівні міністрів закордонних справ у Люксембурзі було прийнято рішення про перехід України до виконання другого етапу Плану дій щодо лібералізації візового режиму. Зокрема, було відзначено, що Україна виконала всі умови та відповідає всім показникам, передбаченим першим етапом, та ухвалено рішення про початок оцінки критеріїв другої фази Плану, успішне виконання якої дасть можливість громадянам нашої держави користуватися перевагами безвізового режиму з ЄС.

17 липня 2014 року Європейський парламент ухвалив Резолюцію № 2014/2717(RSP) стосовно ситуації в Україні [12]. У п. 30 документа позитивно відзначено перехід України до другої фази Плану дій щодо лібералізації візового режиму та запропоновано задіяти необхідні законодавчі, політичні та інституційні механізми спрощення наявного режиму надання віз. Згідно з текстом Резолюції, кінцевою метою ЄС є запровадження безвізового ре-

жиму з Україною. Тому першим кроком для досягнення цієї мети повинна стати ініціатива Європарламенту щодо тимчасового введення спрощених і дешевих процедур видачі віз громадянам України на рівні окремих держав-членів та Євросоюзу загалом.

Дієвим та водночас ефективним правовим інструментом запровадження безвізового режиму для громадян України може вважатися Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом і його державами-членами, з другого [4], підписана 27 червня 2014 року в Брюсселі. Її правовим базисом є ключові статті Лісабонських договорів про Європейський Союз та про функціонування ЄС: ст. 217 ДФЄС, котра виокремлює спеціальний тип «угоди про асоціацію», та ст. 218 ДФЄС, яка встановлює загальну процедуру укладення міжнародних угод [14].

Преамбула УА визнає Україну європейською державою, що має спільну історію й цінності з країнами-членами Союзу. Це положення відкриває для нашої держави можливість потенційного приєднання до ЄС, адже членом цієї організації може стати будь-яка європейська країна, яка поважає цінності (на зразок поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини тощо), зазначені у ст. 2 ДЕС, і зобов'язується втілювати їх у життя. Відповідно, принцип поваги до прав людини та основоположних свобод і принцип верховенства права втілені у Преамбулі Угоди про асоціацію та ст. 14 Розділу III «Юстиція, свобода, безпека» документа [4]. Цей Розділ стосується регулювання свободи пересування громадян України територією держав-членів ЄС; співробітництва сторін у сфері міграції, притулку, управління кордонами; захисту персональних даних; мобільності працівників; поведження з робітниками тощо.

Відповідно до ст. 19 УА, рух осіб між ЄС та Україною має регулюватися чинними угодами про реадмісію та спрощення видачі віз 2007 року, а також шляхом поступового впровадження безвізового режиму для громадян України, передбаченого Планом дій щодо лібералізації візового режиму 2010 року. У свою чергу, запровадження Євросоюзом безвізового режиму для України дасть можливість громадянам нашої держави переміщатися територією держав-членів ЄС, використовуючи при цьому переваги свободи пересування, що надаються представникам третьої країни.

Передбачена Угодою співпраця сторін у безпековій сфері має відбуватися на основі міжнародних конвенцій та шляхом запровадження Україною відповідних стандартів ЄС. Така кооперація, зокрема, включає боротьбу з відмиванням грошей, протидію незаконному обігу наркотиків, боротьбу зі злочинністю, корупцією та тероризмом.

Після ратифікації Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 року та Додаткового протоколу до неї перед Україною постала необхідність розвитку системи захисту персональних даних, адже це є умовою для підписання угод щодо обміну оперативною інформацією з Європолем (Полицейською службою ЄС. – Ред.) і Євроюстом (Європейським бюро судової співпраці. – Ред.). Послугуючись підтримкою ЄС, наша держава повинна вдосконалювати законодавство й інституційну структуру в сфері управління міграцією з метою запобігання нелегальній міграції й торгівлі людьми. Крім того, вона має імплементувати Конвенцію ООН про статус біженців від 28 липня 1951 року, відповідний Протокол до неї від 16 грудня 1966 року та Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, а також створювати умови, необхідні для запровадження безвізового режиму між Україною та Євросоюзом у довгостроко-

вій перспективі (згідно з домовленостями Паризького саміту Україна – ЄС 2008 року). Ця діяльність передбачає вирішення питань, що стосуються безпеки документів, нелегальної міграції (включаючи реадмісію), громадського порядку й безпеки та зовнішніх відносин. Держави-члени ЄС, у свою чергу, мають використовувати можливості, надані їм у рамках *acquis* Союзу, для зменшення чи скасування візових зборів для фізичних осіб. Для України важливими є також розроблення, впровадження й удосконалення стратегії, правової бази та процедур інтегрованого управління кордонами. За технічної підтримки ЄС має бути продовжено процес демаркації кордонів нашої держави відповідно до міжнародних стандартів.

Слід зазначити, що, крім УА та двосторонніх договорів, укладених між державами-членами ЄС та Україною, статус працівників із третіх країн визначено низкою документів, які діють на території організації загалом. Ці акти є зовнішніми правовими інструментами співпраці Союзу та третіх країн. Так, серед документів, які передбачають поширення свобод внутрішнього ринку ЄС на треті країни, особливе значення має Директива Ради ЄС № 2003/109 від 25 листопада 2003 року, котра регулює умови в'їзду та проживання громадян третіх країн на території Євросоюзу з метою працевлаштування [11], а також здійснення ними економічної діяльності.

Ця Директива ухвалена задля реалізації імміграційної політики ЄС на засадах ст. 78.3 ДФЄС і спрямована на гармонізацію законодавства держав-членів організації, що визначає умови перебування громадян третіх країн на їхній території. Документом закріплено поняття, критерії та процедури, котрі встановлюють загальні правові рамки для самостійного вибору державами-членами форм запровадження таких умов (п. 1, 3, 4).

Серед актів інституції Євросоюзу, котрі визначають правові рамки поширення свободи пересування осіб на громадян третіх країн, слід відзначити Резолюцію Ради ЄС від 4 березня 1996 року щодо статусу громадян третіх країн, які на довгостроковій основі перебувають на території держав-членів організації [13].

Положення документа стосуються громадян третіх країн, що на законних підставах перебувають на території держав-членів Євросоюзу не менш як 10 років (§ III). Такі особи та члени їх сімей потрапляють під дію національного режиму стосовно створення умов праці, участі в професійних об'єднаннях, питань забезпечення житлом, долучення до системи соціального забезпечення, надання швидкої медичної допомоги, обов'язкового навчання (§ V). Вони також мають можливість отримувати від держав-членів дозволи на здійснення прибуткової діяльності (§ VII).

Зважаючи на те, що Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, вона має враховувати шенгенські *acquis*, тобто вибудовувати свою міграційну політику, беручи до уваги весь комплекс договорів, укладених між урядами держав-учасниць Шенгенського простору; ухвалені інституціями ЄС постанови (директиви, регламенти, рішення, декларації та резолюції), дія яких поширюється в межах кордонів держав-учасниць Шенгенського простору; а також правила та процедури, пов'язані з відкриттям внутрішніх кордонів та встановленням візового режиму. Сьогодні саме в рамках візового співробітництва з ЄС нашої державі вдалося забезпечити укладення низки документів (угод про реадмісію, спрощення візового режиму тощо), спрямованих на вдосконалення наявних процедур видачі віз. Ці акти формують важливе підґрунтя для спрощення умов пересування громадян України територіями держав-членів Євросоюзу та просування процесу інтеграції нашої держави до лав цієї організації у подальшому.

Список використаних джерел

1. Угода між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз від 23 липня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_b15
2. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_851
3. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз від 18 червня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_850
4. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, of 27 June 2014 // Official Journal of the European Union. – 29.05.2014. – № L 161/3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.161.01.0003.01.ENG
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України № 1261-VII від 13 травня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1261-18>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації: Закон України № 1263-VII від 13 травня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1263-18>
7. Про Національний план із виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Указ Президента України № 494/2011 від 22 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/494/2011>
8. План дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України від 22 листопада 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=244813273&cat_id=223280190&cti_me=1324569897648
9. Decision 1999/435/EC of the Council of the European Union of 20 May 1999 concerning the definition of the Schengen acquis for the purpose of determining, in conformity with the relevant provisions of the Treaty establishing the European Community and the Treaty on European Union, the legal basis for each of the provisions or decisions which constitute the acquis // Official Journal of the European Communities. – 10.07.1999. – № L 176/1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:176:0001:0016:EN:PDF>
10. Decision 1999/436/EC of the Council of the European Union of 20 May 1999 determining legal bases for the acquis // Official Journal of the European Communities. – 10.07.1999. – № L 176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999D0436>
11. Directive 2003/109/EC of the Council of the European Union of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents // Official Journal of the European Communities. – 23.01.2004. – № L 016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32003L0109>

12. Resolution 2014/2717(RSP) of the European Parliament of 17 July 2014 on Ukraine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2014-0009&format=XML&language=EN>

13. Resolution of the Council of the European Union of 4 March 1996 on the status of third-country nationals residing on a long-term basis in the territory of the Member States // Official Journal of the European Communities. – 18.03.1996. – № C 080 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31996Y0318\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31996Y0318(02))

14. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 // Official Journal of the European Union. – 17.12.2007. – № C 306 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>

References

1. *Uhoda mizh Ukrainoiu ta levropeiskym Soюзom pro vnesennia zmin do Uhody mizh Ukrainoiu ta levropeiskym Spivtovarystvom pro sproshchennia oformlennia viz vid 23 lypnia 2012 roku* [Agreement between the European Union and Ukraine amending the Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of the issuance of visas, 23 July 2012]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_b15
2. *Uhoda mizh Ukrainoiu ta levropeiskym Spivtovarystvom pro readmisiuu osib vid 18 chervnia 2007 roku* [Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons, 18 June 2007]. Available at: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_851
3. *Uhoda mizh Ukrainoiu ta levropeiskym Spivtovarystvom pro sproshchennia oformlennia viz vid 18 chervnia 2007 roku* [Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of the issuance of visas, 18 June 2007]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_850
4. *Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, of 27 June 2014, Official Journal of the European Union, No. L 161/3, 29/05/2014*. Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.161.01.0003.01.ENG
5. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u sferi derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky u zviazku z vykonanniam Planu dii shchodo liberalizatsii levropeiskym Soюзom vizovoho rezhymu dlia Ukrainy: Zakon Ukrainy No. 1261-VII vid 13 travnia 2014 roku* [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in the Sphere of Public Anti-Corruption Policy in Connection with the Action Plan on Visa Liberalization for Ukraine: Law of Ukraine No. 1261-VII, 13 May 2014]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1261-18>
6. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zapobihannia ta protydyi dyskryminatsii: Zakon Ukrainy No. 1263-VII vid 13 travnia 2014 roku* [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Prevention and Combating Discrimination: Law of Ukraine No. 1263-VII, 13 May 2014]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1263-18>
7. *Pro Natsionalny plan z vykonannia Planu dii shchodo liberalizatsii levropeiskym Soюзom vizovoho rezhymu dlia Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 494/2011 vid 22 kvitnia 2011 roku* [On the National Plan on Implementation of the Action Plan on Visa Liberalization for Ukraine. Decree of the President of Ukraine No. 494/2011, 22 April

2011]. Available at: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/494/2011>>

8. *Plan dii shchodo liberalizatsii levropeiskym Soiuzom vizovoho rezhymu dlia Ukrainy vid 22 lystopada 2010 roku* [Action Plan on Visa Liberalization for Ukraine, 22 November 2010]. Available at: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=244813273&cat_id=223280190&ctime=1324569897648>

9. *Decision 1999/435/EC of the Council of the European Union of 20 May 1999 concerning the definition of the Schengen acquis for the purpose of determining,*

in conformity with the relevant provisions of the Treaty establishing the European Community and the Treaty on European Union, the legal basis for each of the provisions or decisions which constitute the acquis, Official Journal of the European Communities, No. L 176/1, 10/07/1999. Available at: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:176:0001:0016:EN:PDF>>

10. *Decision 1999/436/EC of the Council of the European Union of 20 May 1999 determining legal bases for the acquis, Official Journal of the European Communities, No. L 176, 10/07/1999. Available at: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999D0436>>*

Коли впаде «Шенгенська стіна»?

Українські урядовці запевняють, що скасування візового режиму з ЄС можливе вже на початку 2015 року.

Тарас РОМАНЮК

Речник Міністерства закордонних справ України Євген Перебийніс в ефірі одного з телеканалів на початку листопада повідомив, що безвізовий режим між Україною та Євросоюзом для українських громадян із біометричними паспортами може почати діяти з 2015 року.

– Ми повинні почати випуск біометричних паспортів з 1 січня. Якщо нам це вдасться, а я впевнений, що ми це зробимо, то вже в 2015 році ми можемо говорити про початок безвізового режиму для громадян України, які є власниками біометричних паспортів, для в'їзду в Шенгенську зону, – заявив він.

А заступник міністра закордонних справ України Олена Зеркаль заявила, що реалістичною датою отримання Україною безвізового режиму з ЄС є саміт Східного партнерства в Ризі у травні 2015 року.

Вона зазначила, що на 1 січня 2015 року запланований лише запуск процедури видачі біометричних закордонних паспортів.

– Скасування візового режиму неможливе, доки ЄС не оцінить, як саме відбувається видача, як працює система, наскільки захищені паспорти серійного випуску. Ця оцінка потребує часу, – наголосила представниця МЗС.

Водночас, за її словами, українці зможуть без віз їздити до ЄС лише за умови достатнього рівня захисту персональних даних громадян, забезпечення якісної охорони кордону й роботи міліції, а

також якщо не буде затримок із видачею паспортів.

Зазначмо, що 5 листопада Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк на засіданні уряду заявив:

– Нині для того, щоб ми ефективно виконували безвізовий режим, уряд приймає рішення про виділення 150 мільйонів гривень на придбання більш як 600 терміналів для видачі біометричних паспортів.

За словами прем'єра, до кінця січня 2015 року система повинна працювати.

Науковий директор Інституту євроатлантичного співробітництва Олександр Сушко запевняє, що оптимальний прогноз запровадження безвізового режиму – 2016 рік.

– Очевидно, що в Україні є шанс на наступний рік, але також очевидно, що це стосується кінця наступного року. Якщо міркувати реалістично, то йдеться все-таки про 2016 рік, коли ця мета може стати реальністю, – сказав він.

Олександр Сушко зазначив, що запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС не буде автоматичним.

– Проблеми на Сході можуть «хитнути» ситуацію в той чи інший бік, – сказав він.

Експерт підкреслив, що наявність конфлікту на Сході держави не є підставою для відмови від планів запровадження безвізового режиму, хоча й створює додаткові проблеми для влади. Зокрема, він прогнозує, що ЄС звертатиме дедалі більше уваги на ситуацію з біженцями з Донбасу.

– Одним із ключових індикаторів для ЄС є кількість людей, які приїжджають до Європи і просять притулку, а вона істотно зросла, приміром, у Польщі – вдвітьох. Тож тепер українській стороні потрібно довести світовій спільноті, що вона створила на своїй території гідні умови для людей, які є внутрішніми біженцями, – заявив Олександр Сушко.

Водночас експерт зауважив: з боку ЄС є недвозначні сигнали про те, що якщо Україна продемонструє здатність впоратися з ключовими викликами (при цьому не йдеться про цілковите врегулювання конфлікту на Сході), то цей конфлікт не стане перешкодою для запровадження безвізового режиму.

11. Directive 2003/109/EC of the Council of the European Union of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, Official Journal of the European Communities, No. L 016, 23/01/2004. Available at: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32003L0109>>

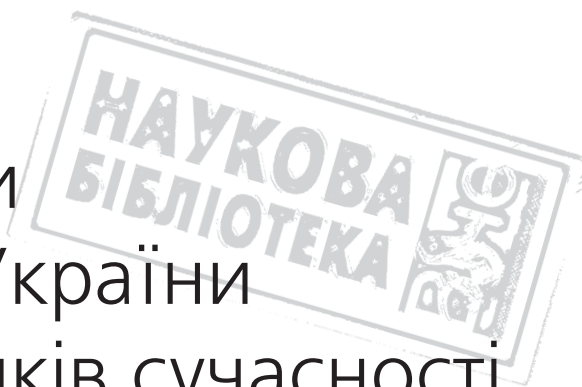
12. Resolution 2014/2717(RSP) of the European Parliament of 17 July 2014 on Ukraine. Available at: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2014-0009&format=XML&language=EN>>

13. Resolution of the Council of the European Union of 4 March 1996 on the status of third-country nationals residing on a long-term basis in the territory of the Member States, Official Journal of the European Communities, No. C 080, 18/03/1996. Available at: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31996Y0318\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31996Y0318(02))>

14. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, Official Journal of the European Union, No. C 306, 17/12/2007. Available at: <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>>

Можливі вектори демократизації України в контексті викликів сучасності

Микола ПРИМУШ,
доктор політичних наук,
завідувач кафедри політології
історичного факультету
Донецького національного
університету

Юрій КОВАЛЬ,
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри
політології
історичного факультету
Донецького національного
університету

Аналізуються можливі вектори демократизації України в контексті співвідношення викликів сучасності та теоретичного оформлення вказаного процесу. Зазначається, що належне теоретичне підґрунтя демократизації забезпечує її подальшу реалізацію на практиці (включаючи системне реформування політичної й економічної сфер життя суспільства та його громадянського сектору). Доведено, що демократизація пострадянських країн (до яких належить і Україна) має власні специфіку й орієнтацію розвитку. Представлено й проаналізовано вплив наявних та можливих загроз на демократичні перетворення в Україні. З-поміж них акцент зроблено на проблемах військово-політичної кризи та відсутності послідовності в процесі проведення реформ. Запропоновано можливі вектори реформування політичної, економічної та громадянської сфер життєдіяльності України з урахуванням викликів військово-політичної кризи та гострого дефіциту інвестиційної привабливості нашої держави.

Ключові слова: демократизація, системна трансформація, реформування, військово-політична криза, політичний процес.